

ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні та методичні аспекти організації та проведення краєзнавчої роботи в закладах дошкільної освіти. Визначено основні функції та напрямки краєзнавства в процесі ознайомлення дітей з рідним краєм. Проаналізовано основні види краєзнавчої діяльності.

Ключові слова: краєзнавство, виховання, патріотичне виховання, краєзнавчий матеріал, заняття, діти дошкільного віку.

Сучасний етап духовного розвитку суспільства характеризується величезним зростанням інтересу до історії, до героїчного минулого нашої країни. Необхідно пам'ятати про значення краєзнавства у справі виховання патріотизму та громадянськості. У дошкільному віці відбувається формування культурно-ціннісної орієнтації, духовно-етичної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, відчуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в навколишньому світі.

Одним з основних завдань закладу дошкільної освіти, як зазначається у провідних нормативних документах держави, – є виховання в дітей любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до історичних пам'яток, формування патріотичної свідомості дошкільників, поваги до історії та традицій свого народу та рідного краю, активізації діяльності дітей дошкільного віку щодо покращення умов життя у своїй місцевості, формування активної громадської позиції [1].

Мета статті: розкрити особливості роботи вихователя дошкільного закладу по ознайомленню дітей з рідним краєм; значення краєзнавства для формування патріотичних якостей дітей дошкільного віку

Вивчення рідного краю та використання краєзнавчих матеріалів у освітньому процесі було обґрунтовано в працях відомого чеського педагога Я.А. Коменського, окремі аспекти виховного впливу краєзнавства досліджували Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці. Також на важливе значення краєзнавства у вихованні дітей вказували українські вчені й педагоги М. Галушинський, В. Геринович, О. Духнович, А. Макаренко, С. Рудницький, С. Русова, К. Ушинський, І. Ющишин та ін. Значну увагу вивченню рідного краю приділяв В. Сухомлинський. У сучасних умовах це питання дослідили М. Костриця,

В. Обозний, М. Стельмахович, В. Струманський та ін.

Пріоритетним напрямком виховання дітей та молоді в національній системі освіти є патріотичне виховання. У закладі дошкільної освіти, відповідно до вимог Базового компонента, одним з завдань є виховання у дошкільників інтересу і любові до природи, бережливе й турботливе ставлення до рослин і тварин рідного краю. Важлива передумова цього є засвоєння дітьми норм і правил поведінки стосовно об'єктів навколишнього середовища, вироблення у них умінь, необхідних для включення у природоохоронну діяльність.

Краєзнавству належить провідна роль у формуванні любові дітей до рідного краю. З усебічного ознайомлення під керівництвом вихователя природних, соціальних та історичних умов рідного міста чи села починається українознавство. Дошкільне краєзнавство має природознавчий, фольклорний, етнографічний та інші напрями. Усі вони тісно пов'язані між собою і за змістом, і за формами організації та методами використання

Одним з основних напрямів патріотичного виховання дітей дошкільного віку є краєзнавство – тобто вивчення історичних, географічних, культурних особливостей рідного краю. Об'єднуючи в собі навчально-пізнавальну, пошуково-дослідницьку і суспільно-корисну діяльність дітей, краєзнавство має великий виховний потенціал. Це зумовлено насамперед тим, що природа, суспільне життя і праця, економіка, культура, історичне минуле рідного краю – невичерпні джерела пізнання, формування національної самосвідомості і світогляду особистості, її всебічного і гармонійного розвитку на основі сприйняття навколишнього світу [4].

Краєзнавчу роботу в закладі дошкільної освіти необхідно починати з дітьми молодшої групи. Основами краєзнавчої роботи є щоденне використання форм усної народної творчості: оповідання, коласанки, лічилки, забавки. Через

казки, прислів'я, пісні та приказки діти молодшої групи вивчають культуру свого краю й народу.

Краєзнавство є організованою і керованою педагогом пізнавальною, пошуково-дослідницькою, суспільно-корисною працею дітей, яка спрямована на комплексне вивчення рідного краю (природа, побут, господарство, культура).

Об'єктивне висвітлення дидактичних умов, які забезпечують ефективне використання краєзнавчого матеріалу в закладах дошкільної освіти, потребує чіткого й однозначного вирішення питання щодо його значення в структурі заняття і співвідношення з основним програмовим матеріалом. Як свідчить аналіз педагогічної та методичної літератури з названої проблеми, більшість дослідників зазначають, що краєзнавчий матеріал є ефективним допоміжним засобом для реалізації навчальних, виховних та розвивальних цілей при ознайомленні дітей з рідним краєм. Вихідною умовою, яка забезпечує ефективність цього процесу, є відбір краєзнавчих відомостей за критеріями цілеспрямованості, багатофункціональності, доступності, систематичності, науковості та особистісної значущості для дітей дошкільного віку [2].

Таким чином, організація роботи по ознайомленню дітей з рідним краєм здійснюється як комплексне розв'язання пізнавальних, навчальних, виховних та мовленнєвих завдань. У процесі вирішення завдань по ознайомленню з рідним краєм вихователь має змогу:

- розвивати пізнавальну активність дітей, прагнення якомога глибше пізнати свій народ, свої традиції;
- формувати стійкий інтерес до історії, особливостей, неповторності свого рідного краю;
- прищеплювати дітям навички пошуково-дослідницької діяльності, уміння аналізувати, робити висновки [3].

Головною метою вихователя є систематичне залучення дошкільників до вивчення історії своєї родини, свого роду, навчати дітей шанувати і любити батьків, ознайомлювати з особливостями природою свого краю, виховувати бережливе ставлення до живих істот, навчити доглядати за рослинами та тваринами своєї місцевості. Знайомити дітей дошкільного віку з народною іграшкою, із традиціями народу через ігрову діяльність, постійно проводити рухливі народні ігри, спортивні змагання, вправи з лялькою (вивчення характерних елементів українського національного одягу) [6].

У краєзнавчій діяльності закладів дошкільної освіти можна виділити два основні етапи: навчально-освітній і науково-дослідницький. На першому етапі діти набувають певних знань про свій край, оволодівають елементарними вміннями і навичками працювати самостійно. На другому – ведуть науково-дослідницьку роботу. Самостійно або колективно вони досліджують історію свого краю.

Ознайомлення дошкільників з рідним краєм у дошкільному закладі охоплює систему

різноманітних форм краєзнавчої роботи і являється організованою і керованою вихователем пізнавальною, пошуково-дослідницькою, суспільно-корисною діяльністю дітей, яка сприяє комплексному вивченню рідного краю: природи, господарства, побуту, культури.

Елементи краєзнавчої роботи можна використовувати в процесі малювання та аплікацій дошкільників. Під час організації занять з малювання чи аплікації, за підготовленими вихователем зразками, необхідно навчити дітей відтворювати на папері елементи народних орнаментів. Так, у середній групі дошкільного закладу діти можуть складати на формі декоративні орнаменти із трикутників, у старшій – вирізати з паперу елементи симетричних зображень. Під час конструювання, діти навчаються прикрашати поробки фрагментами українського орнаменту. В процесі декоративного малювання дошкільники зображують листя, квіти та ягоди. Під час музичних занять діти викладають на підлозі віночки з елементів рослин.

У краєзнавчій роботі головною метою є системне вивчення матеріалу: від близького до далекого, від окремого до загального, від простого до складного. У результаті такого підходу у дитини виникає потреба пізнати світ рідного краю.

Система краєзнавчої роботи у дошкільному закладі має відповідати таким основним вимогам:

- науковість і доступність;
- комплексність і систематичність;
- плановість, наступність, гласність;
- оптимальне поєднання пізнавально-пошукової і суспільно корисної праці;
- спілкування дитячих колективів з місцевими установами й організаціями, які мають безпосереднє відношення до краєзнавчої діяльності;
- поєднання самостійної краєзнавчої діяльності дітей з кваліфікованим керуванням з боку дорослих [5].

Різноманітна і неформальна краєзнавча діяльність може перетворити освітній процес на творчу потребу, зробити заняття, похід чи екскурсію цікавими і привабливими.

Організовуючи краєзнавчу роботу, вихователь повинен виходити із специфіки свого регіону. Не кожен педагог підготовлений теоретично і практично до організації цієї роботи. У такому випадку варто обмежитися роботою з охорони пам'яток історії та культури, які є в будь-якому куточку нашої Батьківщини [4].

Форми проведення краєзнавчої роботи з дошкільниками поділяють на безпосередні (піші переходи; дитячий туризм; міні-подорожі вихідного дня спільно з батьками; екскурсії, цілеспрямовані погулянки) та опосередковані (перегляд відеоматеріалів; перегляд фотоальбомів; читання творів про рідний край).

Середформорганізаційної роботи, що передбачають безпосереднє ознайомлення дошкільників з рідним краєм, найбільш поширеними є цільові прогулянки та екскурсії. У практику сучасних закладах дошкільної освіти усе активніше

запроваджуються форми туристично-краєзнавчої роботи. Дитячий туризм – це універсальний засіб, що сприяє оздоровленню, розвитку, вихованню та навчанню дітей дошкільного віку. Туризм впливає на позитивний емоційний та естетичний розвиток дитини, надає досвід взаємодії з однолітками та навколишньою природою, власних відкриттів, навчає помічати нове в знайомому довкіллі та приносити радість дітям від оточуючої краси рідного краю.

Краєзнавчо-туристська діяльність в закладі дошкільної освіти, активізує розвиток пізнавальних психічних процесів у дітей - відчуття, сприймання, мислення, спостережливості, допитливості та любов до рідного краю. Найважливішою основою краєзнавчо-туристської діяльності дітей є нерозривний зв'язок вивчення рідного краю з практикою та життям. У дошкільнят розвивається інтерес до родинних і національних коренів, на основі якого формується прагнення вивчати історію та традиції рідного міста й народу.

За умови методично правильної організації краєзнавчо-туристська діяльність має значний вплив на розвиток дошкільників. Саме тому поєднання краєзнавчої та туристичної діяльності, сприяє розвитку творчих здібностей та допитливості у дітей, активно формує їх світогляд.

У процесі краєзнавчо-туристської діяльності закладаються основи особистості – духовної, високоморальної, соціально спрямованої на інших, яка вільно й відповідально визначає свою позицію серед інших. У дітей виховується культура власних бажань та інтересів, розвиваються почуттєва та вольова сфери, формуються базові якості особистості, вищі потреби

Особливе місце займають краєзнавчі ігри, які дають можливість залучити дитину до історії, археології, географії, природи. Краєзнавчі ігри використовуються з урахуванням вікових та інтелектуальних можливостей дітей дошкільного віку.

Основними перевагами краєзнавчої гурткової роботи в закладах дошкільної освіти є: навчання в гуртковій діяльності будується на цікавому та емоційно-ціннісному змісті для кожного учасника; практичний та особистий досвід дошкільників виступають основою для вивчення рідного краю, що надає зацікавленості дітям у навчанні; гурткова робота дає можливість дошкільникам для експериментування з різними навчальними матеріалами, інструментами, з художніми творами і музикою, вибору способів створення образу; при організації гуртка, комфортні умови його проведення, стимулюють малят до творчості; керівництво діяльністю дітей дошкільного віку здійснюється на підставі співпраці вихователя та малят.

Дошкільна краєзнавча діяльність є формою раціональної системи зв'язків навчання, виховання

й розвитку дитини, адже через неї вихователь творить особистість дошкільника, впливаючи на нього засобами емоційно забарвленого міжособистісного спілкування, причому робить це ґрунтовно, створюючи умови для пізнання вихованцем себе як особистості та світу.

Висновки. Краєзнавча робота є важливим елементом ознайомлення дітей дошкільного віку з навколишнім світом, зокрема – з рідним краєм.

Ефективність дошкільного виховання досягається тоді, коли педагогічна діяльність характеризується цілісністю і включає відбір історико-краєзнавчого змісту відповідно до мети розвитку дитини, її вікових особливостей та інтересів; збагачення розвивального середовища матеріалами про рідне місто (дидактичні ігри, посібники, предмети мистецтва, продукти дитячої творчості тощо), узгодженість тематики занять щодо ознайомлення з рідним містом із тематикою інших занять, з іграми дітей.

Таким чином, стимуляція пізнавальної діяльності дітей забезпечується через їхнє залучення до краєзнавчих спостережень, добору на заняття необхідного матеріалу; використання активних методів пізнання з опорою на різноманітні наочні посібники краєзнавчого характеру. Завдяки своїй багатофункціональності краєзнавчий матеріал може використовуватись на різних етапах ознайомлення дітей з рідним краєм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла С. Методика проведення краєзнавчих досліджень [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tourlib.net/statii_ukr/bila.htm
2. Грицишина Т.І. Маленькі туристи. Краєзнавство і туризм у дошкільному навчальному закладі. К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. 128 с.
3. Кисіль Н.В. Школа маленьких патріотів. Проект освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 221 с
4. Кравець Н.В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти: методичний посібник. Дубно, 2016. 156 с.
5. Матіяш В.В. Функції та принципи педагогічного краєзнавства. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiia/4Q-desvata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/147-funktsiia-ta-printsipi-pedagogichnogo-kreznavstva>
6. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. керівн. Пироженко Т.О., авт. кол-в: Байер О.М., Безсонова О.К., Брежнёва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П. та ін. 2021. 37с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.